

sunt scripta, eo quod nullus valeat æstimare illius libri magnitudinem, vel quanto tempore legi possent. Sed similiter etiam non posset æstimari tempus, quantum oporteret ponere ad considerandum omnia merita, & demerita sua, & aliena ab aliquo homine, si successively diversa videret. Ergo oportet ponere, quod omnia simul videat uniuersique.

Respondendo dicendum, quod circa hoc est duplex opinio.

Quidam enim dicunt, quod omnia merita, & demerita simul aliquis videbit, sua, & aliena in instanti: quod quidem de beatis facile credi potest, quia omnia in verbo videbunt; & sic non est inconveniens quod simul plura videant: sed de damnatis, quorum intellectus non est elevatus ut possint Deum videre, & in eo omnia alia, est magis difficile.

Et ideo alii dicunt, quod mali simul omnia videbunt in genere peccata sua, & aliena; & hoc sufficit ad accusationem illam que debet esse in iudicio, vel ad abolitionem: non autem videbunt omnia simul, descendendo ad singula. Sed hoc etiam non videtur consonum dictis Augustini XX. de Civit. Dei (loc. sup. cit.) qui dicit, quod omnia mentis intuitu enumerabunt: quod autem in genere cognoscitur, non enumeratur.

Unde potest eligi media via, quod singula considerabunt, non tamen in instanti, sed in tempore brevissimo, divina virtute ad hoc adjuvante. Et hoc est quod dicit Augustinus ibidem, quod *mira celeritate cernentur*. Nec est hoc impossibile: quia in quolibet parvo tempore sunt infinita instantia in potentia.

Et per hoc patet responsio ad objecta in utraque partem.

QUÆSTIO LXXXVIII.

De iudicio generali, tempore, et loco in quo fiet.

in quatuor articulis divisam.

Deinde considerandum est de iudicio generali, tempore, & loco in quo fiet.

Circa quod quatuor quatuor.

Primo, utrum generale iudicium sit futurum.

Secundo, utrum quantum ad disceptationem fiet per vocalem locutionem.

Tertio, utrum fiet tempore ignoto.

Quarto, utrum fiet in valle Josaphat.

(a) *Vulgata non confurget duplex tribulatio.*

ARTICULUS I.

Utrum generale iudicium sit futurum.

S. Thom. IV. dist. XLVII. quæst. 1. art. 1. quæst. 1. et seq.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod generale iudicium non sit futurum. Quia, ut dicitur Nahum 1. 9. (secundum Verf. LXX.) non (a) *judicabit Deus bis in idipsum*. Sed nunc Deus iudicat de singulis hominum operibus, cum post mortem unicuique poenas, vel præmia pro meritis tribuit, & dum etiam quosdam in hac vita pro bonis, vel malis operibus præmiat, vel punit. Ergo videtur quod non sit aliud iudicium futurum.

2. Præterea. In nullo iudicio executioni sententiæ præcedit iudicium. Sed sententia divini iudicii quoad homines est de aptione regni, vel exclusionem a regno, ut patet Matth. xxv. Ergo cum modo aliqui adiciantur regnum æternum, & quidam excludantur ab ipso perpetuo, videtur quod aliud iudicium non sit futurum.

3. Præterea. Propter hoc aliqua in iudicio oportet adduci, quia dubium est quid de eis definiendum sit. Sed ante finem mundi determinata est unicuique damnatorum sua damnatio, & cuique Sanctorum sua beatitudo. Ergo &c.

Sed contra. Matth. xii. 41. dicitur: *Viri Ninivite surgent in iudicio cum generatione ista, et condemnabunt eam*. Ergo post resurrectionem aliquod iudicium fiet.

Præterea. Joann. v. 29. dicitur: *Procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vite, qui vero mala egerunt in resurrectionem iudicii*. Ergo videtur quod post resurrectionem aliquod iudicium sit futurum.

Respondendo dicendum, quod sicut operatio pertinet ad rerum principium, quo producuntur in esse: ita iudicium pertinet ad terminum, quo res ad finem suum perducentur. Distinguitur autem duplex Dei operatio. Una qua res primitus in esse produxit, instituens naturam, & distinguens ea que ad completionem ipsius pertinent; à quo quidem opere Deus dicitur quiescere, Gen. 2. Alia ejus operatio est qua operatur in gubernatione creaturarum, de qua Joann. v. 17. *Pater meus usque modo operatur, et ego operor*. Et ita etiam duplex ejus iudicium distinguitur, ordine tamen converso. Unam, quod respondet operi gubernationis, que sine iudicio esse non potest: per quod quidem iudicium uniuersique singulariter pro suis operibus iudicatur, non solum secundum quod sibi competit, sed etiam secundum quod competit gubernationi uniuersis. Unde differtur unius præmiatio pro utilitate aliorum; ut patet Hebr. xi. & poenæ unius ad perfectum alterius cedunt. Unde necesse est ut sit aliud iudicium universale correspondens ex ad-

ARTICULUS II.

Utrum iudicium fiet per locutionem vocalem.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod iudicium illud, quantum ad disceptationem, & sententiam, fiet per locutionem vocalem. Quia, ut Augustinus dicit XX. de Civit. Dei: (cap. 1. ante med.) *Per quos dies futurum hoc iudicium tendatur, incertum est*. Sed non esset incertum, si illa que in iudicio dicuntur futura, tantum mentaliter completerentur. Ergo iudicium illud vocaliter fiet, & non solum mentaliter.

2. Præterea. Gregorius dicit (lib. XXVI. Moral. cap. xx. inter princ. & med.) & habetur in littera (IV. dist. XLVII.) *Illi saltem verba iudicii audient, qui eius factum verbo tenuerunt*. Hoc autem non potest intelligi de verbo interiori, quia sic omnes verba iudicii audient: quia omnibus & bonis, & malis nota erunt omnia facta aliorum. Ergo videtur quod iudicium illud vocaliter peragetur.

3. Præterea. Christus secundum formam hominis iudicabit, in qua corporaliter ab omnibus possit videri. Ergo eadem ratione videtur quod corporali voce loquetur, ut ab omnibus audiatur.

Sed contra. Augustinus dicit XX. de Civit. Dei (cap. xiv. a med.) quod liber vite, de quo Apocal. xx. *Viri quidam intelligenda est divina, qua fiet ut cuique opera sua bona, vel mala ad memoriam cuncta revocentur, & menti intuitu mira celeritate cernantur; ut accuset, vel excuset scientia conscientiam; atque ita simul & omnes, & singuli iudicentur*. Sed si vocaliter discernerentur merita singulorum, non possent omnes, & singuli iudicari simul. Ergo videtur quod illa discussio non erit vocalis.

Præterea. Sententia proportionaliter debet testimonio respondere. Sed testimonium, & accusatio, & excusatio erit mentalis: unde Rom. 11. 15. *Testimonium illi reddente conscientia ipsorum, & inter se invicem (a) cogitationum accusantium, aut etiam defendantium, in die cum iudicabit Deus occulta hominum*. Ergo videtur quod illa sententia, & totum iudicium mentaliter complectur.

Respondendo dicendum, quod quid circa hanc quæstionem sit verum, pro certo definire non potest; tamen probabiliter æstimatur, quod totum illud iudicium, & quoad discussionem, & quoad accusationem malorum, & commendationem bonorum, & quoad sententiam de utriusque mentaliter perficeretur. Si enim vocaliter singulorum facta narrarentur, inæstimabi-

verso primæ rerum productioni in esse; ut videlicet sicut tunc omnia processerunt immediate à Deo, ita tunc ultima completio mundo detur, unoquoque accipiente finaliter quod ei debetur, secundum seipsum. Unde & in illo iudicio apparebit manifeste divina iustitia quantum ad omnia, que nunc ex hoc occultantur, quod interdum de uno disponitur ad utilitatem aliorum, aliter quam manifesta opera exigere videantur. Unde etiam & tunc erit uniuersalis separatio bonorum à malis, quia ulterius non erit locus ut mali per bonos, vel boni per malos proficiant; propter quem profectum interrim commixti inveniuntur boni malis, quoad- uisque status hujus vite per divinam providentiam gubernatur.

Ad primum ergo dicendum, quod quilibet homo, & est singularis quedam persona, & est pars totius generis humani: unde & duplex ei iudicium debetur: unum singulare, quod de eo fiet post mortem, quando recipiet iuxta ea que in corpore gessit; quamvis non totaliter, quia non quoad corpus, sed quoad animam tantum: aliud iudicium debet esse de eo, secundum quod est pars totius humani generis; sicut aliquis iudicari dicitur secundum humanam iustitiam, etiam quando iudicium datur de communitate, cuius ipse est pars. Unde & tunc quando fiet uniuersale iudicium totius humani generis per uniuersalem separationem bonorum à malis, etiam quilibet per consequens iudicabitur. Nec tamen Deus iudicabit bis in idipsum: quia non duas poenas pro uno peccato inferet; sed poena que ante iudicium complete inflicta non fuerat, in ultimo iudicio complebitur, postquam impii cruciabuntur quoad corpus, & animam simul.

Ad secundum dicendum, quod propria sententia illius generalis iudicii est uniuersalis separatio honorum à malis, que illud iudicium non præcedet; sed etiam nunc quoad particularem sententiam uniuersique, non plene præcessit iudicii effectus: quia etiam boni amplius post iudicium premiabuntur, tum ex gloria corporis adjuncta, tum ex numero Sanctorum completo; & mali etiam plus torquebuntur ex adjuncta poena corporis, & impleto in poenis numero damnatorum, quia quanto eum pluribus ardebunt, tanto magis ardebunt.

Ad tertium dicendum, quod uniuersale iudicium magis directe respicit uniuersalitatem hominum quam singulos iudicandorum, ut dicitur est (in corp. art.) Quamvis ergo quilibet homini ante iudicium erit certa notitia de sua damnatione, vel præmio; non tamen omnibus omnium damnatio, vel præmium innotescet. Unde iudicium necessarium erit.

(a) *Vulgata cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus.*

illis magnitudo temporis ad hoc exigeretur; sicut etiam Augustinus dicit XX. de Civit. Dei (loc. cit.) quod si liber, ex cuius scriptura omnes judicabuntur, ut dicitur Apocal. xx. Carnaliter cogitur, quis ejus magnitudinem, aut longitudo valeat estimare? aut quanto tempore legi poterit liber in quo scripte sunt universae vite universorum? Non autem minus tempus requiritur ad narrandum orationes singulorum facta, quam ad legendum, si essent in libro materiali scripta. Unde probabile est quod illa quæ dicuntur Matth. xxv. non vocaliter, sed mentaliter intelligenda sint esse perficienda.

Ad primum ergo dicendum, quod pro tanto dicit Augustinus, quod incertum est per quot dies hoc judicium tendatur, quia non est determinatum, utrum mentaliter, vel vocaliter perficiatur. Si enim vocaliter perficeretur, prolixum tempus ad hoc exigeretur; si autem mentaliter, in momento fieri poterit.

Ad secundum dicendum, quod etiam si judicium fiat mentaliter tantum, verbum Gregori salvari poterit: quia est omnibus innotescens sua, & aliorum facta, divina virtute hoc faciente, quæ in Evangelio locutio dicitur; tamen illi qui fidem habuerunt, quam ex verbis Dei conceperunt, ex ipsi verbis judicabuntur: quia dicitur Rom. 11. 12. Qui in lege peccaverunt, per legem judicabuntur. Unde quodam speciali modo dicitur aliquid his qui fuerunt fideles, quod non dicitur infidelibus.

Ad tertium dicendum, quod Christus corporaliter apparebit, ut ab omnibus corporaliter judex cognoscatur: quod quidem subito fieri poterit. Sed locutio, quæ tempore mensuratur, requiritur immensam temporis longitudo, si vocali locutione judicium pergeretur.

ARTICULUS III. 378

Utrum tempus futuri judicii sit ignotum.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod tempus futuri judicii non sit ignotum. Sicut enim Sancti Patres expectabant primum adventum, ita nos expectamus secundum. Sed Sancti Patres sciverunt tempus primi adventus, sicut patet per numerum hebdomadarum, qui describitur Dan. ix. unde & reprehenduntur Judæi, quod tempus adventus Christi non cognoverint; ut patet Luc. xii. 36. Hypocrite, faciem celi, & terra vestris probare; hoc autem tempus quomodo non probatis? Ergo videtur quod etiam nobis esse debeat determinatum tempus secundi adventus, quo Deus ad judicium veniet.

(a) *Vulgata*: Scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos, &c.

2. Præterea. Per signa devenimus in cognitionem signatorum. Sed de futuro judicio multa signa nobis proponuntur in Scriptura; ut patet Matth. xxiv. & Luc. xxi. & Marc. xiiii. Ergo in cognitionem illius temporis possumus pervenire.

3. Præterea. Dicit Apostolus I. Corinth. x. 11. (a) Non sumus in quibus finis sæculorum deventur: & I. Joann. 11. 18. Filii, novissima hora est, &c. Cum ergo jam longum tempus transierit, ex quo dicta hæc sunt, videtur quod saltem nunc scire possumus quod ultimum judicium sit propinquum.

4. Præterea. Tempus judicii non oportet esse occultum, nisi propter hoc quod quislibet sollicitus se ad judicium præparet, dum determinatum tempus ignorat. Sed eadem sollicitudo remaneret etiam si certum esset: quia cuique incertum est tempus sue mortis, in quo, sicut dicit Augustinus in epist. ad Hefychium (cxix. al. lxxx. parum a princ.) *Quemcumque invenit suis novissimis dies, in hoc eum comprehendit mundi novissimus dies. Ergo non est necessarium, tempus judicii esse occultum.*

Sed contra est quod dicitur Marc. xii. 32. De die illo, vel hora nemo scit, nec Angeli in Cælo, nec Filius, nisi Pater. Dicitur autem Filius nescire, inquantum non scire non facit.

Præterea. I. Thessal. v. 2. Dies Domini inscitur sicut fur in nocte, ita veniet. Ergo videtur, cum adventus satis in nocte sit omnino incertus, quod dies ultimi judicii sit omnino incertus.

Respondeo dicendum, quod Deus per scientiam suam est causa rerum. Utrumque autem creaturis communicat; dum & rebus tribuit virtutem agendi alias res; quarum sunt causæ; & quibusdam etiam cognitionem rerum præbet. Sed in utroque aliqua sibi reservat: operatur enim quædam, in quibus nulla creatura ei cooperatur; & similiter cognoscit quædam quæ à nulla pura creatura cognoscuntur. Hæc autem nulla alia magis esse debent quam illa quæ soli divinæ subjacent potestati, in quibus nulla creatura ei cooperatur. Et hujusmodi est finis mundi, in quo erit dies judicii. Non enim per aliquam causam creatam mundi finis finietur, sicut etiam esse incepit immediate à Deo. Unde decenter cognoscit finis mundi soli Deo reservatur. Et hæc rationem videtur ipse Dominus assignare Act. 1. 7. Non est, inquit, vestrum nescire tempora, vel momenta, quæ Pater possit in sua potestate, & quasi diceret, quæ soli potestati ejus reservata sunt.

Ad primum ergo dicendum, quod in primo adventu Christus venit occultus, secundum illud Isai. xlv. 1. Vere tu es Deus absconditus; Deus Israel Salvator. Et ideo ut à fidelibus cognosci posset, oportuit determinate

tempus determinare. Sed in secundo adventu venit manifeste, ut dicitur in Psal. xli. 3. Deus manifeste venit, &c. Et ideo circa cognitionem adventus ipsius error esse non poterit. Et propter hoc non est simile.

Ad secundum dicendum, quod, sicut dicit Augustinus in epist. de die judicii ad Hefychium (cxix. al. lxxx. aliquant. ante med.) *Signa que in Evangelii ponuntur, non omnia pertinent ad secundum adventum, qui erit in fine; sed quædam eorum pertinent ad tempus Hierusalem destructionis, quæ jam præterit; quædam vero, & plura pertinent ad adventum quo quorundam venit in Evensam, eam visitans spiritaliter, prout nos inhabitat per fidem, & amorem. Nec illa que in Evangelii, vel in Epistolis ponuntur ad ultimum adventum spectanda; ad hoc possunt valere ut determinate tempus judicii possit agnosci: quia illa pericula quæ prænantiantur, nuntiantia viciniam Christi adventum, etiam à tempore primitivæ Ecclesiæ fuerunt, quandoque intensius, quandoque remissius: unde & ipsi dies Apostolorum dicti sunt novissimi dies; ut patet Act. 11. ubi Petrus exponit illud verbum Joels 11. 28. Erat in novissimis diebus, &c. pro tempore illo: & tamen ex illo tempore jam tempus plurimum transiit; & quandoque plures, & quandoque pauciores tribulationes in Ecclesiâ fuerunt. Unde non potest determinari, quantum tempus sit futurum; nec de mense, nec de anno, nec de centum; nec de mille annis, ut Augustinus in eodem Lib. (seu epist. cit. à med.) dicit. Sed est credendum in fine hujusmodi pericula magis abundare, non potest tamen determinari, quæ sit illa quantitas periculorum quæ immediate diei judicii præcedet, vel Antichristi adventum: cum etiam circa tempora primitivæ Ecclesiæ fuerint persecutiones aliquæ adeo graves, & corruptiones errorum adeo abundantes, quod ab aliquibus tunc viciniam expectaretur, vel imminens Antichristi adventus; sicut dicitur in ecclesiastica historia (Euseb. Lib. VI. cap. vi.) & in Lib. Hieronymi de Viris illustribus (cap. Judæ de septuaginta, &c.)*

Ad tertium dicendum, quod ex hoc quod dicitur, *Novissima hora est*, vel ex similibus locutionibus quæ in Scriptura leguntur, non potest aliqua determinata quantitas temporis sciri. Non enim est dictum ad significandum aliquam brevem horam temporis, sed ad significandum novissimum statum mundi, qui est quasi novissima ætas; quæ quantum temporis spatio duret, non est definitum; cum etiam nec sentio, quod est ultima ætas hominis, sit aliquis cæcus terminus definitus, cum quandoque inveniat durare quantum omnines precedentes ætates, vel plus, ut dicit Augustinus in Lib. lxxxiii. Q. quæst. lvi. 11.

S. Th. Op. Tom. VI.

à med.) Unde etiam Apostolus II. ad Thessal. 11. excludit falsum intellectum, quem quidam ex suis verbis conceperant, ut crederent diem Domini jam incitari.

Ad quartum dicendum, quod etiam supposita mortis incertitudine, dupliciter ad vigilantiam valet incertitudo judicii. Primum quantum ad hoc quod ignoratur, utrum etiam tantum differat, quantum est hominis vitæ; ut sic ex duabus partibus incertitudo majorem diligentiam faciat. Secundo quantum ad hoc quod homo non gerit solum sollicitudinem de persona sua, sed de familia, vel civitate, vel regno, aut tota Ecclesiâ; cui non determinatur tempus durationis secundum hominis vitam. Et tamen oportet unumquodque horum hoc modo disponi ut dies Domini non inveniat imparatos.

ARTICULUS IV. 378

Utrum judicium fiet in valle Josaphat.

IV. dist. XLVIII. quæst. 1. art. 4.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod judicium non fiet in valle Josaphat, ut in loco circumstante. Quia ad minus oportet omnes judicandos in terra stare, eos autem tantum elevat in nubibus quorum erit iudicaturus. Sed tota terra promissionis capere non posset multitudinem judicandorum. Ergo non potest esse quod circa vallem illam sit futurum judicium.

1. Præterea. Christo in humanitate datum est judicium, ut iuste iudicet; quia iniuste iudicatus est in prætorio Pilati, & sententiam injusti iudicii in Golgotha suscepit. Ergo loca illa magis debent ad judicium determinari.

3. Præterea. Nubes sunt ex resolutione vaporum. Sed tunc nulla erit evaporatio, vel resolutio. Ergo non poterit esse quod *subi* in nubibus ubi etiam Christo in aëre vapantur; & sic oportebit & bonos, & malos esse in terra; & ita multo amplior locus requireretur quam sit vallis illa.

Sed contra est quod dicitur Joels 111. 2. Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Josaphat, & disceptabo ibi cum eis.

Præterea. Act. 1. 11. dicitur: *Quædammodum vidisti cum ascendentem in celum, ita veniet. Sed ipse ascendet in caelum de monte Oliveti, qui præveniet vallis Josaphat. Ergo & circa loca illa ad judicandum veniet.*

Respondeo dicendum, quod qualiter illud judicium sit futurum, & quomodo homines ad judicium convenient, non potest mul-

tum per certitudinem sciri; tamen probabiliter potest colligi ex Scripturis quod circa locum montis Oliveti descendet, sicut & inde ascendit; ut idem esse ostendatur qui descendit, & qui ascendit.

Ad primum ergo dicendum, quod magna multitudo in parvo spatio comprehendi potest. Sufficit autem ponere quantumcumque spatium circa locum illum ad capiendum multitudinem judicandorum; dummodo ab illo spatio Christum videre possint, qui in aere præminens, & maxima claritate resurgens, à longinquo inspicere poterit.

Ad secundum dicendum, quod quamvis Christus per hoc quod iudicatus est injuste, iudicium potestatem meruerit, non tamen iudicabit in forma infirmitatis, in qua injuste iudicatus est, sed in forma gloriosa, in qua ad Patrem ascendit. Unde locus ascensionis magis competit iudicio, quam locus ubi condemnatus est.

Ad tertium dicendum, quod nubes hic appellatur, ut dicunt quidam, quædam densitates lucis resplendentis à corporibus sanctorum, & non aliquæ evaporationes ex terra, & aqua.

Vel potest dici, quod nubes illæ generantur divina virtute, ad ostendendum conformitatem in adventu ad iudicium, & ascensionem; ut qui ascendit in nube, ad iudicium veniat. Nubes etiam propter refrigerium indicat misericordiam iudicantis.

QUÆSTIO LXXXIX.

De iudicantibus, & iudicatis in iudicio generali,
in octo articulis divisæ.

Deinde considerandum est de iudicantibus, & iudicatis in iudicio generali.

Circa quod queruntur octo.

Primo, utrum aliqui homines iudicaturi sint cum Christo.

Secundo, utrum voluntarie paupertati correspondeat iudiciaria potestas.

Tertio, utrum etiam Angeli sint iudicaturi.

Quarto, utrum demones exequantur sententiam iudicis in damnatos.

Quinto, utrum omnes homines in iudicio comparebunt.

Sexto, utrum aliqui boni iudicandi sint.

Septimo, utrum aliqui mali.

Octavo, utrum etiam Angeli sint iudicandi.

Nulli scilicet boni, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet mali, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet boni, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet mali, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet boni, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet mali, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet boni, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet mali, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet boni, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet mali, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet boni, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet mali, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet boni, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet mali, nisi iudicandi sint.

ARTICULUS I.

380

Utrum aliqui homines iudicabunt cum Christo.

S. Thom. IV. dist. XLVII. quest. 1. art. 2. quest. 1. & sequens.

AD primum sic proceditur. Videtur quod nulli homines iudicabunt cum Christo. Joan. v. 22. *Pater unum iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, &c.* Sed honorificentia talis non debetur alicui nisi Christo. Ergo, &c.

2. Præterea. Quicumque iudicatur, habet auctoritatem super illud quod iudicatur. Sed ea de quibus debet esse futurum iudicium, sicut merita, (a) & demerita humana, solum divina auctoritas subiungit. Ergo nulli competit de his iudicare.

3. Præterea. Iudicium illud non exercebitur vocaliter, sed mentaliter, ut probabiliter estimatur. Sed hoc quod cordibus hominum (b) omnium notificentur merita, & demerita, quod est quasi accusatio, vel commendatio, vel retributio poenæ, & præmi, quod est quasi sententia prolatio, sola divina virtute fiet. Ergo nulli alii iudicabunt nisi Christus, qui est Deus.

Sed contra est quod dicitur Matth. xix. 28. *Sedebitis super sedes iudicantis, iudicantes duodecim tribus Israel.* Ergo, &c.

Præterea. Ita. xii. 14. *Domini ad iudicium veniet cum senibus populi sui.* Ergo videtur quod etiam alii iudicabunt cum Christo.

Respondeo dicendum, quod iudicare multipliciter dicitur. Uno modo, quasi casualiter, ut dicatur illud iudicare, unde apparet aliquis iudicandus; & secundum hoc aliqui dicuntur iudicare comparatione, in quantum ex comparatione aliorum aliqui iudicandi ostenduntur; sicut patet Matth. xii. 41. *Viri Ninivitarum surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam.* Sed sic iudicare in iudicio communiter & honorum, & malorum est. Alio modo dicitur iudicare, quasi interpretativo: interpretatur enim aliquem facere qui facienti consentit. Unde illi qui consentient Christo iudici, eius sententiam approbando, iudicare dicuntur: & sic iudicare erit omnium electorum; unde dicitur Sap. i. 11. *Et iudicabunt iusti nationes.* Tertio modo dicitur aliquis iudicare quasi assessor, & per similitudinem, quia scilicet similitudinem iudicis habet, in quantum sedet in loco eminenti, sicut iudex: & sic assessores dicuntur iudicare. Et secundum hunc modum dicunt quidam, quod perfecti

viri, quibus iudiciaria potestas promittitur Matth. xix. iudicabunt, scilicet per honorabilem affectionem: quia superiores ceteris apparebunt in iudicio; obviante Christo in aere. Sed istud non videtur sufficere ad promissionem Domini complectendam, qua dicitur Matth. xix. 28. *Sedebitis iudicantes:* videtur enim iudicium confessioni superaddere. Et ideo est quartus modus iudicandi, qui perfectis viris convenit, in quantum in eis continentur decreta divine iustitiæ, ex quibus homines iudicabuntur; sicut si liber in quo continetur lex, iudicare dicitur. Unde Apocal. xx. (a) *iudicium sedit, & libri aperti sunt.* Et per hunc modum hanc iudicacionem Richardus de S. Victore exponit in tract. de iudicari. potest. circa. med. i. unde dicit: *Qui divina contemplatione assistunt, qui in libro sapientie quotidie legunt, velut in cordium voluminibus transcribunt, quicquid iam perpensa veritatis intelligentia comprehendunt; & iusta: Quis vero sunt iudicantium corda, divinitus in omnem veritatem edocui, nisi quædam canonum decreta?*

Sed quia iudicare importat actionem in alium procedentem, ideo, proprie loquendo, iudicare dicitur qui sententiam loquendo in alterum fert. Sed hoc dupliciter contingit. Uno modo ex propria auctoritate: & hoc est illius qui habet dominium in alios, & potestatem, cuius regimini subdantur qui iudicantur: unde eius est in eos jus ferre. Et sic iudicare est solius Dei. Alio modo iudicare est sententiam alterius auctoritate latam in aliorum notitiam ducere, quod est sententiam latam pronuntiare. Et hoc modo perfecti viri iudicabunt: quia alios ducunt in cognitionem divine iustitiæ, ut sciant quid iuste pro meritis eis debeat, ut sic ipsa revelatio iustitiæ dicatur iudicium: Unde dicit Richardus de S. Victore (loc. cit.) *iudices coram iudicandis decretorum suorum libros aperire, est ad cordium suorum inspectionem inferiorum quorumlibet visum admittere, sensumque suum in his que ad iudicium pertinent, revelare.*

Ad primum ergo dicendum, quod obiectio illa procedit de iudicio auctoritatis, quod soli Christo convenit.

Et similiter dicendum est ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod non est inconveniens, aliquos sanctorum aliis quædam revelare vel per modum illuminationis, sicut superiores Angeli inferiores illuminant; vel per modum locutionis, sicut inferiores superioribus loquuntur.

S. Th. Op. Tom. VI.

(a) *In Fulgata vers. 4. Iudicium datum est illis: & vers. 12. Et vidi mortuos magnos & pu-*

fillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt.

Nulli scilicet boni, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet mali, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet boni, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet mali, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet boni, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet mali, nisi iudicandi sint.

ARTICULUS II.

381

Utrum iudiciaria potestas correspondeat voluntarie paupertati.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod iudiciaria potestas non correspondeat voluntarie paupertati. Hæc enim solum duodecim Apostolis est promissa Matth. xix. 28. *Sedebitis super sedes duodecim iudicantes.* Cum ergo non omnes voluntarie pauperes sint Apostoli, videtur quod non omnibus iudiciaria potestas respondeat.

2. Præterea. Majus est offerre sacrificium Deo de proprio corpore quam de exterioribus rebus. Sed martyres, & etiam virgines offerunt de proprio corpore sacrificium Deo; voluntarie autem pauperes de exterioribus rebus. Ergo sublimitas iudiciariæ potestatis magis respondet martyribus, & virginibus, quam voluntarie pauperibus.

3. Præterea. Joan. v. 45. *Est qui accusat vos, Moses, in quo speratis vos:* Glossa (interl.), quia voci ejus non creditis. Et Joan. xii. 48. *Sermo, quem locutus sum, ille iudicabit eum in novissimo die.* Ergo, ex hoc quod aliquis proponit legem, vel verbum exhortationis ad instructionem morum, habet quod iudicet consentientes. Sed hoc est doctorum. Ergo doctoribus magis competit quam voluntarie pauperibus.

4. Præterea. Christus ex hoc quod injuste iudicatus est, in quantum homo, meruit ut sit iudex omnium in humana natura: Joan. v. 27. *Potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est.* Sed qui perfectionem patiuntur propter iustitiam, injuste iudicantur. Ergo iudiciaria potestas magis competit eis quam pauperibus.

5. Præterea. Superior non iudicatur ab inferiori. Sed multi licite divitiis utentes erunt majoris meriti multis voluntarie pauperibus. Ergo voluntarie pauperes non iudicabunt ubi illi iudicabuntur.

Sed contra. Job xxxvi. 6. *Non salvat impius, & iudicium pauperibus tribuit.* Ergo pauperum est iudicare.

Præterea. Matth. xix. super illud, *Vos qui reliquistis omnia, &c.* dicit Glossa (ord.), *Qui relinquerunt omnia; & secuti sunt Deum, hi iudices erunt: qui licita habentes recte, uti sunt, iudicabuntur: & sic idem quod prius.*

Respondeo dicendum, quod paupertati debetur iudiciaria potestas specialiter propter tria. Primo ratione congruitatis: quia voluntaria paupertas est eorum qui omnibus

XX bus

S. Th. Op. Tom. VI.

(a) *In Fulgata vers. 4. Iudicium datum est illis: & vers. 12. Et vidi mortuos magnos & pu-*

fillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt.

Nulli scilicet boni, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet mali, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet boni, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet mali, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet boni, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet mali, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet boni, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet mali, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet boni, nisi iudicandi sint.

Nulli scilicet mali, nisi iudicandi sint.

bus quæ mundi sunt contemptis, soli Christo inheret: & ideo non est in eis aliquid quod eorum iudicium à iustitia deflectat: unde idonei ad iudicandum redduntur, quasi veritate iustitiae præ omnibus diligentes. Secundo per modum meriti, quia humilitati respondet exaltatio pro merito. Inter omnia autem quæ hominem in hoc mundo defectum faciunt, præcipuum est paupertas. Unde & pauperibus excellentia iudicariæ potestatis promittitur, ut sic qui propter Christum se humiliat, exaltet. Tertio quia paupertas disponit ad prædictum modum iudicandi. Ex hoc enim aliquis sanctorum iudicare dicitur, ut ex distis patet (art. præc.) quia eos habebit edoctum omni divina veritate, quam aliis potens erit manifestare. In progressu autem ad perfectionem primum quod relinquendum occurrit, sunt exteriores divitiæ, quia hæc sunt ultimo acquisita. Quod autem ultimum in generatione est, primum est in destructione. Unde & inter beatitudines, quibus est progressus ad perfectionem, prima ponitur paupertas. Et sic paupertati respondet iudicariæ potestas, in quantum est prima dispositio ad perfectionem prædictam. Et hinc est quod non quibuscumque pauperibus etiam voluntarie reprobantur potestas prædicta, sed illis qui relinquentes omnia sequuntur Christum secundum perfectionem vite.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Augustinus dicit XX. de civit. Dei (cap. v. ante medi.) *non quoniam super duodecim sedes sedes sunt: sed quia duodecim solos homines cum ipsa iudicaturi putare debemus: alioquin quoniam in locum iudicium prædicatorum Apostolorum Mathiam legitimus ordinatum; Paulus, qui pluribus aliis laboravit, ubi ad iudicandum sedeat, non habebit.* Unde duodenario numero, ut ibidem indicat, significatur est universa iudicantium multitudo, propter duas partes septenarii, scilicet tria, & quatuor, quæ in se ductæ faciunt duodenarium. Duodenarius autem est numerus perfectus, propter hoc quod consistit ex duplici senario, qui est numerus perfectus.

Vel quoad litteram duodecim Apostolis loquebatur, in quorum persona hoc omnibus eorum sequacibus promittebatur.

Ad secundum dicendum, quod virginitas, & martyrium non ita disponunt ad retinendum in corde decreta divini iustitiae, sicut paupertas, sicut è contrario exteriores divitiæ ex sua sollicitudine suffocant verbum Dei, sicut dicitur Lucæ vii.

Vel dicendum, quod paupertas non sola sufficit ad meritum iudicariæ potestatis, sed est prima pars perfectionis, cui responderet iudicariæ potestas. Unde inter ea quæ sequuntur ad paupertatem, ad perfectionem spectantia, possunt computari & virginitas, & martyrium,

& omnia perfectionis opera; non tamen sunt ita principalia, sicut paupertas, quia principium rei est maxima pars eius.

Ad tertium dicendum, quod ille qui legem proposuit, aut exhortatus est ad bonum, iudicabit, casualiter loquendo: quia per comparisonem ad verba ab ipso prolata, vel proposita alii iudicabuntur. Et ideo non respondent proprie potestas iudicariæ prædicatori, vel doctri.

Vel dicendum secundum quosdam, quod tria requiruntur ad potestatem iudicariam: primo abdicatio temporalium curarum, ne impediatur animus à sapientia perceptione; secundo requiritur habitus continens divinam iustitiam scitam, & observatam; tertio quod illam iustitiam alios quis doceat: & sic doctrina erit perfectio complens meritum iudicariæ potestatis.

Ad quartum dicendum, quod Christus in hoc quod iniuste iudicatus est, seipsum humiliavit: oblatum est enim, quia voluit (Iha. l. i. r. 7.) & meritum humilitatis est iudicariæ exaltatio, quia ei omnia subduntur, ut dicitur Philip. ii. Et ideo magis debetur iudicariæ potestas illis qui voluntarie se humiliant, bona temporalia abdicando, propter quæ homines à mundanis honorantur, quam his qui ab aliis humiliantur.

Ad quintum dicendum, quod inferior non potest iudicare superiorem auctoritate propria, sed tamen auctoritate superioris potest, sicut patet in iudiciis delegatis. Et ideo non est inconveniens, si hoc quasi accidentale præmium pauperibus detur, ut iudicent alios, etiam qui sunt excellentioris meriti respectu præmil essentialis.

ARTICULUS III. 348

Utrum Angeli debeant iudicare.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod Angeli debeant iudicare. Math. xxv. 31. *Cum venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo.* Sed loquitur de adventu ad iudicium. Ergo videtur quod Angeli etiam iudicabunt.

2. Præterea. Angelorum ordines nomina sortiuntur ex officio quo exercent. Sed quidam ordo Angelorum est ordo Thronorum; quod videtur pertinere ad iudicariam potestatem: thronus enim est *sedes iudicis, solium Regis, cathedra doctoris.* Ergo aliqui Angelus iudicabunt.

3. Præterea. Sanctis post hanc vitam promittitur Angelorum aequalitas Math. xxii. Si ergo homines hanc habebunt potestatem ut iudicent, multo fortius Angeli.

Sed contra. Joan. vi. 27. *Potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est.* Sed

An-

Angeli non communicant in humana natura. Ergo nec in iudicariæ potestate.

Præterea. Non est ejusdem iudicare, & esse iudicis ministrum. Sed Angeli erunt in iudicio sicut ministri iudicis, ut dicitur Math. xlii. 41. *Miserit Filius hominis Angelos suos, & collegerit de regno eius omnia scandala.* Ergo Angeli non iudicabunt.

Respondeo dicendum, quod assessores iudicis debent iudici esse conformes. Iudicium autem Filio hominis attribuitur, quia secundum humanam naturam omnibus apparebit tam bonis, quam malis; quamvis tota Trinitas iudicet per auctoritatem. Et ideo etiam oportet ut assessores iudicis humanam naturam habeant, in qua possit ab omnibus bonis, & malis videri. Et sic Angeli non competet iudicare: quamvis Angeli etiam aliquo modo possint dici iudicare, scilicet per sententiæ approbationem.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut ex Glossa (ord.) ibidem patet, Angeli cum Christo venient, non ut iudicent, sed ut sint *vester humanarum actuum, sub quorum custodia homines boni, vel male egerunt.*

Ad secundum dicendum, quod nomen Throni attribuitur Angelis ratione illius iudicii quod Deus semper exercet, omnia iustissime gubernando; cuius iudicii Angeli sunt quodammodo executores, & promulgatores. Sed iudicium quod de hominibus per hominem Christum fiet, etiam requirit homines assessores.

Ad tertium dicendum, quod hominibus promittitur Angelorum equalitas quantum ad præmium essentiale; nihil tamen prohibet aliquid præmium accidentale exhiberi hominibus, quod Angeli non dabitur, ut patet de aureola virginum, aut martyrum: & similiter potest dici de iudicariæ potestate.

ARTICULUS IV. 349

Utrum demones exequantur sententiam iudicis in damnatos.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod post diem iudicii demones non exequantur sententiam iudicis in damnatos. Quia secundum Apostolum I. Corinth. xv. 24. *Tunc evacuabit omnem principatum, potestatem, & virtutem.* Ergo cessabit omnis prælatio. Sed exequi iudicis sententiam, quamdam denotat prælationem. Ergo demones post diem iudicii non exequantur sententiam iudicis.

2. Præterea. Demones magis peccaverunt quam homines. Ergo non est iustum quod homines per demones torquentur.

3. Præterea. Sicut demones suggerunt ho-

minibus mala; ita Angeli boni suggerunt bona. Sed præmiare bonos non erit officium bonorum Angelorum, sed hoc erit ab ipso Deo immediate. Ergo nec punire malos erit officium demonum.

Sed contra est quod homines peccatores sic diabolo subdididerunt peccando. Ergo iustum est ut ei subdiciantur in penis, quasi ab eo puniendi.

Respondeo dicendum, quod circa hoc tangitur à Magistro in littera (IV. dist. xlviii.) duplex opinio: & utraque videtur Dei iustitiæ competere: ex hoc enim quod homo peccat, iuste demoni subdicitur; sed demon iniuste ei præest. Opinio ergo illa quæ ponit, demones in futurum post diem iudicii hominibus non præesse in penis, respicit ordinem divinæ iustitiæ ex parte demonum punientium. Contraria vero opinio respicit ordinem divinæ iustitiæ ex parte hominum punitorum. Quæ autem earum veteris sit, certum nobis esse non potest. Verius tamen existimo, quod sicut ordo servabitur in salvatis, quo quidam à quibusdam illuminabuntur, & perficiantur, eo quod omnes celestis hierarchiæ ordines perpetui erunt; ita servabitur ordo in penis, ut homines per demones puniantur; ne totaliter divinus ordo, quo Angelos medios inter naturam humanam, & divinam constituit, annullaret. Et ideo sicut hominibus per Angelos bonos divinæ illuminationes deferuntur; ita etiam demones sunt executores divinæ iustitiæ in malos. Nec ob hoc minuitur aliquid de demonum pena: quia in hoc etiam quod alios torquent, ipsi torquentur: sibi enim miserorum societas miseriam non minuet, sed augebit.

Ad primum ergo dicendum, quod prælatio illa quæ dicitur evacuanda per Christum in futuro, est accipienda secundum modum prælationis quæ est secundum statum hujus mundi; in quo & homines hominibus principantur, & Angeli hominibus, & Angeli Angelis, (a) & Angeli demonibus, & demones demonibus, & demones hominibus: & hoc totum ad perducendum ad finem, vel abducendum à fine. Tunc autem cum omnia ad finem illum pervenerint, non erit prælatio abducens à fine, vel adducens ad finem, sed conservans in fine boni, vel mali.

Ad secundum dicendum, quod quamvis meritum demonum non requirit quod hominibus præferantur, quia iniuste sibi homines subjecerunt; tamen hoc requiritur ordo nature ipsorum ad naturam humanam. Bona enim naturalia in eis integra manent, ut Dionysius dicit iv. cap. de divinis Nominibus (part. iv. lect. 19.)

Ad tertium dicendum, quod Angeli boni non

(a) Ita recentiores edidit. Veteres omittunt & Angeli demonibus, & demones demonibus.

non sunt causa principalis præmiæ electis, quia præmiorum hoc quod immediate à Deo percipiunt; sed tamen quorundam accidentalium Angelis hominibus sunt causa, in quantum per superiores Angelos inferiores & Angelos, & homines illuminantur de aliquibus feceris divinarum, que ad substantiam beatitudinis non pertinent. Et similiter etiam principalem penam damnationis excipient immediate à Deo, scilicet exclusionem perpetuam à visione Dei; alias autem penas sensibiles non est inconveniens hominibus per demones infligi.

In hoc tamen est differentia, quia meritum exaltat, sed peccatum deprimit. Unde cum natura angelica sit altior quam humana, quidam propter excellentiam meriti in tantum exaltabuntur, quod talis exaltatio excedat altitudinem nature, & præmiū in quibusdam Angelis: unde etiam quidam Angeli per quosdam homines illuminabuntur. Sed nulli homines peccatores propter aliquem gradum malitiæ perveniunt ad illam eminentiam que debetur nature dæmonum.

ARTICULUS V. 384

Utrum omnes homines in iudicio comparabuntur.

S. Thom. IV. dist. XLVII. quæst. 11. art. 3.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod non omnes homines in iudicio comparabuntur. Quia dicitur Math. xix. 28. *Sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.* Sed non omnes homines pertinent ad illas tribus duodecim. Ergo videtur quod non omnes in iudicio comparabuntur.

2. Præterea. Idem videtur per hoc quod dicitur in Psalm. 1. 6. *Non resurgent impij in iudicio.* Sed multi sunt tales. Ergo videtur quod non omnes comparabuntur.

3. Præterea. Ad hoc aliquis ad iudicium ducitur, ut ejus merita discantur. Sed quidam sunt qui nulla merita habuerunt, sicut pueri ante perfectam ætatem decedentes. Ergo illos in iudicio comparare necesse non erit.

Sed contra est quod dicitur Achor. x. 42. *quod Christus est constitutus à Deo iudex vivorum, & mortuorum.* Sed sub istis duabus differentiis comprehenduntur omnes homines, qualitercumque vivi à mortuis distinguantur. Ergo omnes homines in iudicio comparabuntur.

Præterea. Apocal. 1. 7. dicitur: *Ece veni cum nubibus, & visibit cum visibit oculis.* Hec autem non essent, si non omnes in iudicio compararent. Ergo, &c.

Respondendo dicendum, quod potestas iudicium

ciaria Christo homini collata est in præmium humilitatis quam in passione exhibuit. Ipse autem in sua passione sanguinem pro omnibus fudit quantum ad sufficientiam, licet non in omnibus effectum habuerit, propter impedimentum in aliquibus inventum. Et ideo congruum est, ut omnes homines in iudicio congregentur ad videndum ejus exaltationem in humana natura, secundum quam constitutus est à Deo iudex vivorum, & mortuorum.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut dicit Augustinus XX. de civit. Dei (cap. v. circ. med.) *non quia dictum est, iudicantes duodecim tribus Israel, tribus Levi, que retinenda est, iudicanda non erit; aut solum illum populum, non etiam gentes ceteras iudicabunt.* Ideo autem per duodecim tribus omnes alie gentes significatæ sunt, quia in sortem duodecim tribuum per Christum sunt vocatæ.

Ad secundum dicendum, quod hoc quod dicitur, *Non resurgent impij in iudicio*, si referatur ad omnes peccatores, sic intelligendum est, quod non resurgent ad hoc quod iudicentur, si autem impij dicantur infideles, sic intelligendum est, quod non resurgent ad hoc quod iudicentur, quia iam iudicati sunt (Joan. 111. 18.) sed omnes resurgent, ut in iudicio comparent ad gloriam iudicis intendendum. Ad tertium dicendum, quod etiam pueri ante perfectam ætatem decedentes in iudicio comparabuntur, non ut iudicentur, sed ut videant gloriam iudicis.

ARTICULUS VI. 385

Utrum boni in iudicio comparabuntur.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod nulli boni in iudicio comparabuntur. Quia Joan. 111. 18. *Qui credit in eum, non iudicatur.* Sed omnes boni credidit in eum. Non ergo iudicabuntur.

2. Præterea. Illi non sunt beati quibus est incerta sua beatitudo: ex quo Augustinus (Lib. XI. sup. Genes. ad lit. cap. xvii.) probat, demones numquam fuisse beatos. Sed sancti homines nunc sunt beati. Ergo certi sunt de sua beatitudine. Sed quod certum est, non adducitur ad iudicium. Ergo boni non iudicabuntur.

3. Præterea. Timor beatitudinis repugnat. Sed extremum iudicium, quod tremendum maxime dicitur, non poterit fieri sine timore eorum qui sunt iudicandi: unde etiam super illud Job xi. *Cum sublatas fuerit, timbunt Angeli, &c.* dicit Gregorius (Lib. XXXIV. Moral. cap. vii. sub fin.) *Confidentiam, quomodo modo tunc iniquorum confidentiam concutietur, quando etiam iustorum vi-*

ta turbatur. Ergo beati non iudicabuntur.

1. Sed contra. Videtur quod omnes boni iudicabuntur. Quia dicitur II. Corinth. v. 10. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corpori, prout gessit, sive bonum, sive malum.* Sed nihil est aliud iudicari. Ergo omnes etiam boni iudicabuntur.

2. Præterea. Universale omnia comprehendit. Sed illud iudicium dicitur universale. Ergo omnes iudicabuntur.

Respondendo dicendum, quod ad iudicium duo pertinent, scilicet discussio meritorum, & retributio præmiorum. Quantum ergo ad retributionem præmiorum, omnes iudicabuntur, etiam boni, in eo quod unusquisque recipiet ex divina sententia præmium merito respondentis. Sed discussio meritorum non fit, nisi ubi est quedam meritorum commixtio bonorum cum malis. Qui autem edificat supra fundamentum fidei aurum, & argentum, & lapides pretiosos (I. Corinth. 111.) divinis lectionibus totaliter insistentes, qui nullam admixtionem notabilem alicuius mali meriti habent, in eis discussio meritorum locum non habet; sicut illi qui rebus mundi penitus abjectis, solum cogitant solum que Dei sunt: & ideo salvabuntur, sed non iudicabuntur. Alii vero qui edificat super fidei fundamentum ligna, fenum, & stipulam, qui adhuc scilicet amant secularia, & terrenis negotiis implicantur, ita tamen quod nihil Christo præponunt, sed studeant peccata elemosynis redimere, & habent quedam commixtionem bonorum meritorum cum malis: & ideo discussio meritorum in eis locum habet: unde tales quantum ad hoc iudicabuntur, & tamen salvabuntur.

Ad primum ergo dicendum, quod quia punitio est effectus iustitiæ, præmiatio autem misericordiæ; ideo magis iudicio, quod est actus iustitiæ, antonomastice punitio attribuitur; ut interdum iudicium pro ipsa condemnatione accipiatur. Et sic intelligitur auctoritas inducta, ut per Glossam (ord. sup. illud, *Ut iudicem mundum*) ibidem patet.

Ad secundum dicendum, quod discussio meritorum in electis non erit ad tollendam certitudinem beatitudinis à cordibus ipsorum iudicandorum, sed ut præminencia bonorum meritorum ad mala ostendatur omnibus manifeste, & sic Dei iustitia comprobetur.

Ad tertium dicendum, quod Gregorius loquitur de iustis adhuc in carne mortali existentibus: unde supra præmiserat: *Hi qui in corporibus reperiri poterunt, quomodo iam fortes, atque perfecti, adhuc tamen quia in carne sunt positi, non possunt in tanti terroris turbine nulla formidine concuti.* Unde patet quod terror ille referendus est ad tempus immediate iudicium præcedens, tremendum quidem maxime ma-

lis, non autem bonis, quibus nulla erit mali suspicio. Rationes autem que sunt ad oppositum, procedunt de iudicio quantum ad retributionem præmiorum.

ARTICULUS VII. 386

Utrum mali iudicabuntur.

AD septimum sic proceditur. Videtur quod nulli mali iudicabuntur. Sicut enim est certa infidelium damnatio, ita & eorum qui in mortali decedunt. Sed propter damnationis certitudinem dicitur Joan. 111. 18. *Qui non credit iam iudicatus est.* Ergo eadem ratione nec alii peccatores iudicabuntur.

2. Præterea. Vox iudicis est valde terribilis eis qui per iudicium condemnantur. Sed, sicut in littera (IV. dist. xlvi.) & verbis Gregorii (Lib. XXVI. Moral. cap. xx. inter princ. & med.) habetur, *ad infidelis locutio non fiet.* Si ergo feret ad fideles demandos, ipsi infideles de sua infidelitate comodum reportarent: quod est absurdum.

Sed contra. Videtur quod omnes mali sine iudicandis. Quia omnibus malis insigetur pena secundum quantitatem culpæ. Sed hoc sine definitione iudicis esse non potest. Ergo omnes mali iudicabuntur.

Respondendo dicendum, quod iudicium quod est punitio retributio pro peccatis, omnibus malis competit; iudicium autem quod est discussio meritorum, solum fidelibus: quia in infidelibus non est fidei fundamentum, quo sublato, omnia opera sequenti perfecta reditudine intentionis caret: unde non est in eis aliqua permissio bonorum operum; vel meritorum ad mala, que discussionem requirit. Sed fideles, in quibus manet fidei fundamentum, ad minus fidei actum laudabilem habent; qui quamvis non sit meritorius sine caritate, tamen quantum est de se, est ordinarius ad meritum: & ideo in eis iudicium discussionis locum habet. Unde ipsi fideles, qui fuerint saltem numero cives civitatis Dei, iudicabuntur ut cives in quos sine discussione meritorum sententia mortis non ferretur; sed infideles condemnabuntur ut hostes; qui contra fuerunt apud homines absque meritorum discussione exterminati.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis eis qui in mortali decedunt pro certo constet de eorum damnatione; quia tamen aliqua que pertinent ad bene merendum, habent annexa oportet ad manifestationem divinæ iustitiæ ad discussio de eorum meritis fiat, per quam ostendatur, eos iuste à sanctorum civitate excludi, cuius esse civis numero exterius videtur.

Ad secundum dicendum, quod allocutio illa specialiter intellecta secundum hoc non erit aspera fidelibus condemnandis, quia in eis aliqua sibi placencia manifestabit, quæ in infidelibus inveniri non possunt: quia sine se de impossibilibus est Deo placere: Hebr. 11. 6. Sed sententia condemnatorialis, quæ in omnes fertur, omnibus terribilis erit.

Ratio vero in contrarium adducta procedebat de iudicio retributionis.

ARTICULUS VIII. 387

Utrum Angeli in futuro iudicio iudicabuntur.

AD octavum sic proceditur. Videtur quod Angeli in futuro iudicio iudicabuntur. Quia dicitur I. Corinth. vi. 3. *Nescitis, quoniam angeli iudicabuntur?* Sed hoc non potest referri ad statum præsentis temporis. Ergo referri debet ad futurum iudicium.

2. Præterea. Job xl. 28. dicitur de Behemot, seu Leviathan, per quem diabolus intelligitur. *Cunctis videntibus precipitabitur:* & Marci 1. 24. exclamavit demon ad Christum: *(a) Car venisti ante tempus pericere nos?* & Glossa (ord. Bedæ) dicit ibidem, quod, demones in terra Dominum cernentes, se continuo iudicandos esse credebant. Ergo videtur quod eis finale iudicium reservetur.

3. Præterea. II. Petr. 1. 4. dicitur: *Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos in iudicium reservari.* Ergo videtur quod Angeli iudicabuntur.

Sed contra. (b) *Deus non iudicabit bis in idipsum:* (Nahum 1. vers. 9. secundum ver. LXX.) Sed mali angeli iam iudicati sunt: unde dicitur Joan. xv. 1. *Princeps huius mundi iam iudicatus est.* Ergo in futuro Angeli non iudicabuntur.

Præterea. Perfectior est bonitas, vel malitia Angelorum, quam aliquorum hominum in statu viz. Sed quidam homines boni, & mali non iudicantur, ut dicitur in littera (IV. dist. XLVI.) Ergo nec Angeli boni, vel mali iudicabuntur.

Respondendo dicendum, quod iudicium discussionis nullo modo habet locum neque in bonis Angelis, neque in malis: quia neque in bonis potest aliquid mali inveniri, neque in malis aliquid boni ad iudicium pertinens.

Sed si loquamur de iudicio retributionis, sic est distinguenda duplex retributio. Una respondens propriis meritis Angelorum: & hæc a principio fuit utrique facta: dum quidam in beatitudine subsistat, quidam vero in miseria demersi. Alia retributio est quæ respondet meritis bonis, & malis in statu viz.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod Christus in forma humanitatis sit iudicandus. Iudicium enim auctoritatem requirit in iudicante. Sed auctoritas super vivos, & mortuos est in Christo, secundum quod dicitur: *Deus; sic enim est & Dominus, & creator omnium.* Ergo in forma Divinitatis iudicabit.

2. Præterea. In iudice requiritur potestas invincibilis: unde Eccli. vi. 1. *Noli querere fieri iudex.*

(a) *Vulgata:* Venisti perdere nos? (b) *Vulgata:* Non confurget duplex tribulatio.

pondet meritis bonis, vel malis per Angelos procuratis: & hæc retributio in futuro iudicio fiet: quia boni Angeli amplius gaudium habebunt de salute eorum quos ad meritum induxerunt; & mali amplius torquebuntur, multiplicata malorum ruina qui per eos ad mala vite incitati. Unde, directe loquendo, iudicium neque ex parte iudicantis, neque ex parte iudicandorum, erit Angelorum, sed hominum; sed indirecte quodammodo respiciet Angelos, in quantum adibus hominum fuerunt commixti.

Ad primum ergo dicendum, quod illud verbum Apostoli est intelligendum de iudicio comparationis: quia quidam homines quibusdam Angelis superiores inveniuntur.

Ad secundum dicendum, quod ipsi demones cunctis videntibus tunc precipitabuntur, quia in perpetuum in inferni carcere detur dentur, ut jam non sit eis liberum egredi extra: quia hoc eis non concedebatur, nisi secundum quod ordinabantur ex divina providentia ad hominum vitam excedendam.

Et similiter dicendum est ad tertium.

QUÆSTIO XC.

De forma iudicis venientis ad iudicium.

in tres articulos divisa.

DEinde considerandum est de forma iudicis venientis ad iudicium.

Circa quod queruntur tria.

Primo, utrum Christus in forma humanitatis sit iudicandus.

Secundo, utrum apparebit in forma humanitatis gloriosa.

Tertio, utrum Divinitas possit sine gaudio videti.

ARTICULUS I. 388

Utrum Christus in forma humanitatis sit iudicandus.

AD primum sic proceditur. Videtur quod Christus in forma humanitatis sit iudicandus. Iudicium enim auctoritatem requirit in iudicante. Sed auctoritas super vivos, & mortuos est in Christo, secundum quod dicitur: *Deus; sic enim est & Dominus, & creator omnium.* Ergo in forma Divinitatis iudicabit.

2. Præterea. In iudice requiritur potestas invincibilis: unde Eccli. vi. 1. *Noli querere fieri iudex.*

(a) *Vulgata:* Venisti perdere nos? (b) *Vulgata:* Non confurget duplex tribulatio.

Iudex, nisi valeas virtute discernere iniquitatem. Sed videtur invincibilis convenit Christo, secundum quod est Deus. Ergo in forma Divinitatis iudicabit.

3. Præterea. Joan. v. 22. dicitur: *Pater enim iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificaverunt Patrem.* Sed honor aequalis Patri non datur Filio secundum humanam naturam. Ergo non iudicabit secundum formam humanam.

4. Præterea. Daniel. vii. 9. dicitur: *Aspiciebant autem throni post se, & antiquus dierum sedes.* Throni autem iudicariam potestatem designant: antiquitas autem de Deo dicitur ratione aternitatis, ut Dionysius dicit in Lib. de div. Nom. (cap. x. ante med. lect. 2.) Ergo iudicari convenit Filio, prout est æternus. Ergo non secundum quod est homo.

5. Præterea. Augustinus dicit (tract. xix. in Joan. aliquant. 4. med.) & habetur in littera (IV. dist. XLVII.) quod *per Verbum Filium Dei sit animarum resurrectio, per Verbum factum in carne filium hominis sit resurrectio corporum.* Sed iudicium illud finale pertinet magis ad animam quam ad carnem. Ergo magis convenit iudicare Christo, secundum quod est Deus, quam secundum quod est homo.

Sed contra. Joan. v. 22. dicitur: *Pater enim dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.* Præterea. Job xxxvi. 17. *Causa tua quasi impii iudicata est:* Glossa, 3. à Pilato: *ideo iudicium, causamque recipies:* Glossa, 3. ut iuste iudices. Sed Christus secundum humanam naturam est iudicatus à Pilato. Ergo secundum humanam naturam iudicabitur.

Præterea. Eius est iudicare, cuius est legem condere. Sed Christus in humana natura apparet nobis legem Evangelii dedit. Ergo secundum eandem naturam iudicabit.

Respondendo dicendum, quod iudicium aliquod dominium in iudicante requirit. Unde Rom. xiv. 4. *Tu quis es, qui iudicas alienum servum?* Et ideo secundum hoc Christo competit iudicare, secundum quod dominium super homines habet, de quibus principaliter erit finale iudicium. Ipse autem est noster Dominus, non solum ratione creationis, quia Dominus ipse est Deus, ipse fecit nos, & non ipse nos, (Psalm. xcix. 3.) sed etiam ratione redemptionis: quod ei competit secundum humanam naturam. Unde Rom. xiv. 9. *In hoc Christus mortuus est, & resurrexit, ut & vivorum, & mortuorum dominetur.* Ad præmium autem vite æternæ consequendum nobis creationis bona non sufficerent, nisi redemptionis beneficium adderetur, propter impedimentum quod natura create supervenit ex peccato primi parentis. Unde cum finale iudicium ad hoc ordinetur ut aliqui admittantur ad regnum, & aliqui excludantur a regno, conveniens est ut ipse Christus secundum humanam naturam, cuius redemptionis beneficio homo ad regnum admittitur, illi iudicio præsideat. Et hoc est quod dicitur Act. x. 42. quod ipse constitutus est à Deo iudex vivorum, & mortuorum. Et quia per redemptionem humani generis non solum homines reparavit, sed etiam universaliter totam creaturam, secundum quod tota creatura, reparata homine, melioratur, ut habetur Coloss. 1. 20. *Pacificans per sanguinem crucis: eius sine quo in cælis, sine quo sunt in terris, ideo non solum super homines, sed super universam creaturam Christus per suam passionem dominium promeruit, & potestatem iudicariam.* Matth. ult. 18. *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.*

Ad primum ergo dicendum, quod in Christo secundum divinam naturam est auctoritas dominii respectu universalis creaturæ ex iure creationis, sed in ipso secundum humanam naturam est auctoritas dominii, quam promeruit per passionem: & est quasi auctoritas secundaria, & acquisita; sed prima est naturalis, & æterna.

Ad secundum dicendum, quod quantumvis Christus, secundum quod homo, non habeat talem invincibilem potestatem ex naturali virtute humane speciei; tamen ex dono Divinitatis etiam in humana natura invincibilem habet potestatem, secundum quod omnia sunt subiecta pedibus eius, ut dicitur I. Corinth. xv. & Hebr. 11. Et ideo iudicabit quidem in humana natura, sed ex Divinitatis virtute.

Ad tertium dicendum, quod Christus non sufficeret ad humani generis redemptionem, si putus homo fuisset. Et ideo ex hoc ipso quod secundum humanam naturam genus humanum redimere potuit, per hoc iudicariam potestatem consecutus est, manifeste ostenditur quod ipse est Deus, & ita aequaliter honorandus cum Patre, non in quantum homo, sed in quantum Deus.

Ad quartum dicendum, quod in illa visione Danielis manifeste totus exprimitur ordo iudicariæ potestatis: que quidem, sicut id prima origine, est in ipso Deo, & specialius in patre, qui est fons totius Deitatis; & ideo pramittitur primo, quod *Antiquus dierum sedes.* Sed à Patre iudicaria potestas traducta est in Filium, non solum ab æterno secundum divinam naturam, sed etiam in tempore secundum humanam, in qua eam meruit. Et ideo subiungitur in visione prædicta: *Eccce cum nubibus caeli quasi Filius hominis veniebat, & asque ad Antiquum dierum pervenit, & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum.*

Ad primum ergo dicendum, quod in Christo secundum divinam naturam est auctoritas dominii respectu universalis creaturæ ex iure creationis, sed in ipso secundum humanam naturam est auctoritas dominii, quam promeruit per passionem: & est quasi auctoritas secundaria, & acquisita; sed prima est naturalis, & æterna.

Ad secundum dicendum, quod quantumvis Christus, secundum quod homo, non habeat talem invincibilem potestatem ex naturali virtute humane speciei; tamen ex dono Divinitatis etiam in humana natura invincibilem habet potestatem, secundum quod omnia sunt subiecta pedibus eius, ut dicitur I. Corinth. xv. & Hebr. 11. Et ideo iudicabit quidem in humana natura, sed ex Divinitatis virtute.

Ad tertium dicendum, quod Christus non sufficeret ad humani generis redemptionem, si putus homo fuisset. Et ideo ex hoc ipso quod secundum humanam naturam genus humanum redimere potuit, per hoc iudicariam potestatem consecutus est, manifeste ostenditur quod ipse est Deus, & ita aequaliter honorandus cum Patre, non in quantum homo, sed in quantum Deus.

Ad quartum dicendum, quod in illa visione Danielis manifeste totus exprimitur ordo iudicariæ potestatis: que quidem, sicut id prima origine, est in ipso Deo, & specialius in patre, qui est fons totius Deitatis; & ideo pramittitur primo, quod *Antiquus dierum sedes.* Sed à Patre iudicaria potestas traducta est in Filium, non solum ab æterno secundum divinam naturam, sed etiam in tempore secundum humanam, in qua eam meruit. Et ideo subiungitur in visione prædicta: *Eccce cum nubibus caeli quasi Filius hominis veniebat, & asque ad Antiquum dierum pervenit, & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum.*

Ad primum ergo dicendum, quod in Christo secundum divinam naturam est auctoritas dominii respectu universalis creaturæ ex iure creationis, sed in ipso secundum humanam naturam est auctoritas dominii, quam promeruit per passionem: & est quasi auctoritas secundaria, & acquisita; sed prima est naturalis, & æterna.

Ad secundum dicendum, quod quantumvis Christus, secundum quod homo, non habeat talem invincibilem potestatem ex naturali virtute humane speciei; tamen ex dono Divinitatis etiam in humana natura invincibilem habet potestatem, secundum quod omnia sunt subiecta pedibus eius, ut dicitur I. Corinth. xv. & Hebr. 11. Et ideo iudicabit quidem in humana natura, sed ex Divinitatis virtute.

Ad tertium dicendum, quod Christus non sufficeret ad humani generis redemptionem, si putus homo fuisset. Et ideo ex hoc ipso quod secundum humanam naturam genus humanum redimere potuit, per hoc iudicariam potestatem consecutus est, manifeste ostenditur quod ipse est Deus, & ita aequaliter honorandus cum Patre, non in quantum homo, sed in quantum Deus.

Ad quartum dicendum, quod in illa visione Danielis manifeste totus exprimitur ordo iudicariæ potestatis: que quidem, sicut id prima origine, est in ipso Deo, & specialius in patre, qui est fons totius Deitatis; & ideo pramittitur primo, quod *Antiquus dierum sedes.* Sed à Patre iudicaria potestas traducta est in Filium, non solum ab æterno secundum divinam naturam, sed etiam in tempore secundum humanam, in qua eam meruit. Et ideo subiungitur in visione prædicta: *Eccce cum nubibus caeli quasi Filius hominis veniebat, & asque ad Antiquum dierum pervenit, & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum.*

Ad quantum dicendum, quod Augustinus loquitur per appropriationem quamdam; ut scilicet reducat effectus quos Christus in humana natura fecit, ad causas aliquo modo conformes. Et quia secundum animam sumus ad imaginem & similitudinem Dei, secundum autem carnem sumus ejusdem speciei cum homine Christo; ideo ea quae in animabus nostris Christus fecit, divinitati attribuit; quae vero in carne fecit, vel facturus est, attribuitur eius carni: quamvis caro eius, in quantum est Divinitatis organum, ut dicit Damascenus (Lib. III. orth. Fid. cap. xv. à med.) habeat etiam effectum in animabus nostris, secundum illud quod dicitur Heb. ix. 14. *quod sanguis eius emundavit conscientias nostras: ab operibus mortuis; & sic etiam Verbum caro factum est causa resurrectionis animarum: unde etiam secundum naturam humanam convenienter est iudex non solum corporalium, sed etiam spiritualium bonorum.*

ARTICULUS II.

Utrum Christus in iudicio apparebit in forma humanitatis gloriose.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod Christus in iudicio non apparebit in forma humanitatis gloriose. Quia super illud Joan. xix. *Videbunt in quem transfixerunt;* dicit Glossa (interl. Aug. tract. cxx. in Joan. à med.) ; Quia in ea carne venturus est in qua crucifixus est. Sed crucifixus est in forma infirma. Ergo in forma infirmitatis apparebit, non in forma gloriose.

2. Præterea, Matth. xxiv. 30. dicitur, quod *apparebit signum Filii hominis in celo;* id est signum crucis, ut Chrysostomus dicit (hom. lxxvii. in Matth. circ. med.) videlicet quod, venit in iudicio Christus non solum, sed vulnerum cicatrices, sed etiam ipsam mortem exprobatissimam ostendens. Ergo videtur quod non apparebit in forma gloriose.

3. Præterea, secundum hanc formam Christus in iudicio apparebit quæ ab omnibus confici possit. Sed Christus secundum formam humanitatis gloriose non poterit videri ab omnibus bonis, & malis: quia oculus non gloriificatus non videtur esse proportionatus ad videndam claritatem gloriose corporis. Ergo non apparebit in forma gloriose.

4. Præterea, illud quod promittitur iustis in præmium, non conceditur iniustus. Sed videre gloriam humanitatis promittitur iustis in præmium, Joan. x. 9. *Ingrédietur, & egredietur, & pasca inveniet;* id est, refectorem in divinitate, & humanitate. Unde Augustinus exponit alius Auctor Lib. de spiritu & anima cap. ix. in med. (& Ma. xxxi. 11. 17. *Regnum in*

decore suo videbunt. Ergo in iudicio non apparebit omnibus in forma gloriose.

5. Præterea, secundum illam formam Christus iudicabit in qua iudicatus est: unde super illud Joan. v. *sic & Filius, quos vult, vivificat;* dicit Glossa (ord. Aug. tract. xix. in Joan. aliquan. à princ.) ; In qua forma iuste iudicatus est, iuste iudicabit, ut postea, sit ab impiis videri. Sed iudicatus est in forma infirmitatis. Ergo & in eadem in iudicio apparebit.

Sed contra est quod dicitur Lucæ xxi. 27. *Tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum potestate magna & maiestate.* Maiestas autem; & potestas ad gloriam pertinent. Ergo in forma gloriose apparebit.

Præterea, ille qui iudicat, debet eminere illis qui iudicantur. Sed electi qui iudicabuntur à Christo, corpora gloriose habebunt. Ergo multo fortius iudex in forma gloriose apparebit.

Præterea, sicut iudicari est infirmitatis; ita iudicare est auctoritatis, & glorie. Sed in primo adventu, quo Christus venit ad hoc quod iudicaretur, in forma infirmitatis apparuit. Ergo in secundo adventu, in quo venit ad hoc quod iudicet, apparebit in forma gloriose.

Respondeo dicendum, quod Christus dicitur Dei, & hominum melior (I. Timoth. ii.) in quantum pro hominibus satisfecit; & interpellat apud Patrem, & ea quae sunt Patris, hominibus communicat; secundum quod dicitur Joan. xvi. 22. *Claritatem quam dediisti mihi, dedi eis.* Secundum hoc autem utrumque convenit ei, quod cum utroque communicat extremorum: in quantum enim cum hominibus communicat, vires hominum gerit apud Patrem; in quantum vero cum Patre communicat, dona Patris transmittit ad homines. Quia ergo in primo adventu ad hoc venit ut pro nobis satisfaceret apud Patrem, in forma nostrae infirmitatis apparuit. Quia vero in secundo adventu ad hoc venit ut iustitiam Patris in homines exequatur, demonstrare gloriam debet quæ inest ei ex communicatione ad Patrem: & ideo in forma gloriose apparebit.

Ad primum ergo dicendum; quod in eadem carne apparebit, sed non similiter se habente.

Ad secundum dicendum, quod signum crucis apparebit in iudicio, non ad indicium tunc existentis infirmitatis, sed præterite; ut per hoc iustior condemnatio eorum appareat qui tantam misericordiam neglexerunt, & eorum præcipue qui Christum iniuste persecuti sunt. Cicatrices autem quæ in eis copore apparebunt, non pertinebunt ad aliquam infirmitatem, sed erunt indicia maxime virtutis, quæ

quæ Christus pro passionem, & infirmitatem de hostibus triumphavit. Exprobatissimam etiam mortem ostendit, non sensibilibus eam oculis ingerens, ac si tunc eam patereur; sed ex his quæ apparebunt, scilicet indicibus præterite passionis, homines in recogitationem præterite mortis adducet.

Ad tertium dicendum, quod corpus gloriosum habet in potestate sua ut si demonstraret, vel non demonstraret oculo non glorioso, ut patet ex his quæ dictis sunt (quæst. lxxxv. art. 2. ad 3.) Et ideo in forma gloriose Christus ab omnibus poterit videri.

Ad quartum dicendum, quod sicut amici gloriae est delectabilis; ita gloria, & potestas eius qui odio habetur, maxime contristat. Et ideo sicut visio gloriae humanitatis Christi erit iustus in præmium; ita inimicis Christi erit in supplicium: unde Ma. xxvi. 11. *Videant, & confundantur zelantes populi; & ignis, id est invidia, hostes suos devoret.*

Ad quintum dicendum, quod forma accipitur ibi pro natura humana, in qua iudicatus est, & etiam iudicabit; non autem pro qualitate naturæ, quæ non erit eadem in iudicante, scilicet infirma, quæ in iudicato fuit.

ARTICULUS III.

Utrum Divinitas a malis sine gaudio videri possit.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod Divinitas a malis sine gaudio videri possit. Constat enim quod impii manifestissime cognoscunt Christum esse Deum. Ergo Divinitatem eius videbunt; & tamen de visione Christi non gaudebunt. Ergo sine gaudio videri poterit.

Præterea, voluntas impiorum perverfa non magis adversatur humanitati Christi quam eius Divinitati. Sed hoc quod videbunt gloriam humanitatis, cedere eis in penam, ut dictum est (art. præc. ad 4.) Ergo multo fortius si Divinitatem eius viderent, magis contristarentur quam gauderent.

3. Præterea, ea quæ sunt in affectu, non de necessitate sequuntur ad ea quæ sunt in intellectu; unde Augustinus dicit (conc. 81 in Psalm. cxvii. 11. ad fin.) *Præcedit intellectus, & sequitur tardus, aut nullus affectus.* Sed visio ad intellectum pertinet, gaudium autem ad affectum. Ergo poterit esse Divinitatis visio sine gaudio.

4. Præterea, omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo per modum recipientis; & non per modum recepti. Sed omne quod videtur, quodammodo in vidente recipitur. Ergo quamvis in se Divinitas sit delectabilissima, tamen visis ab illis qui sunt tristitia aborti, non

delectabit, sed magis contristabit.

5. Præterea, sicut se habet sensus ad sensibile; ita se habet intellectus ad intelligibile. Sed ita est in sensibus, quod palato non solum *panis est panis, qui sapor est saporis*, ut dicit Augustinus (Lib. VII. Confes. cap. xvi.) & similiter accidit in aliis sensibus. Ergo cum dantur habeant intellectum indifferenter, videtur quod visio lucis incretae magis afferat eis penam quam gaudium.

Sed contra est quod dicitur Joan. xvii. 3. *Hæc est vita æterna ut cognoscant te verum Deum:* ex quo patet quod essentia beatitudinis in Dei visione consistit. Sed de ratione beatitudinis est gaudium. Ergo Divinitas sine gaudio videri non poterit.

Præterea, ipsa essentia Divinitatis est essentia veritatis. Sed univocum est delectabile, videtur verum: unde *omnes homines natura. Sic desiderant;* ut dicitur in principio Metaphis. Ergo Divinitas sine gaudio videri non poterit.

Præterea, si aliqua visio non semper est delectabilis; contingit eam quandoque esse tristabilem. Sed visio intellectiva nunquam est contristabilis; quia delectationi quæ est in intelligendo, non opponitur aliqua tristitia, ut dicit Philosophus (Lib. I. Topi. cap. xiiii. parum à princ.) Cum ergo Divinitas videri non possit nisi per intellectum, videtur quod Divinitas sine gaudio videri non possit.

Respondeo dicendum, quod in quoque libet appetibili, vel delectabili duo possunt considerari; scilicet id quod appetitur, vel quod est delectabile; & id quod est ratio appetibilitatis, vel delectabilitatis in ipso. Sicut autem secundum Boetium in Lib. de hebdomadibus (parum à princ.) *id quod est, potest habere aliquid præterquam quod ipsum est; ipsum vero esse nihil aliud præter se habet admixtum;* ita id quod est appetibile, vel delectabile, potest habere aliquid aliud admixtum, unde non sit delectabile, vel appetibile; sed id quod est ratio delectabilitatis, nihil habet admixtum, vel habere potest, propter quod non sit delectabile, vel appetibile. Res autem quæ sunt delectabiles per participationem bonitatis, quæ est ratio appetibilitatis, & delectabilitatis, possunt apprehensa non delectare; sed quod per essentiam suam est bonum, impossibile est quod eius essentia apprehensa non delectet: unde cum Deus essentialiter sit ipsa bonitas, non poterit Divinitas sine gaudio videri.

Ad primum ergo dicendum, quod impii manifeste cognoscunt Christum esse Deum; non per hoc quod Divinitatem eius videant, sed propter manifestissimam Divinitatis indicia.

Ad secundum dicendum, quod Divinitatem, secundum quod est in se, nullus potest odio habere, sicut aliquis odio habere

potest ipsam bonitatem; sed quantum ad aliquos Divinitatis effectus dicitur ab aliquibus odio haberi, in quantum scilicet aliquid agit, vel precipit, quod est contrarium voluntati. Et ideo visio Divinitatis nulli potest esse non delectabilis.

Ad tertium dicendum, quod verbum Augustini est intelligendum, quando id quod apprehenditur per intellectum precedentem, est bonum per participationem, & non per essentiam: sicut sunt omnes creaturæ: unde potest in eis esse aliquid, quate affectus non moveatur. Similiter etiam in via Deus cognoscitur per effectus; & intellectus non attingit ad ipsam essentiam bonitatis ejus. Unde non oportet quod affectus intellectum sequatur; sicut sequeretur, si essentiam ejus videret, quæ est ipsa bonitas.

Ad quartum dicendum, quod tristitia non nominat dispositionem, sed magis passionem. Omnis autem passio à contraria causa fortiori superveniente tollitur, & non eam tollit: & ita tristitia damnarum tolleret, si Deum per essentiam viderent.

Ad quintum dicendum, quod per indispositionem organi tollitur proportio naturalis ipsius organi ad objectum quod natum est delectare; & propter hoc delectatio impeditur. Sed indispositio quæ est in damnatis, non tollit naturalem proportionem, qua sunt ordinati ad divinam bonitatem, cum imago semper in eis maneat. Et ideo non est simile.

QUÆSTIO XCI.

De qualitate mundi post judicium, in quinque articulos divisam.

Consequenter agendum est de qualitate mundi, & resurgentium post judicium, ubi triplex consideratio occurrit. Prima de statu, & qualitate mundi. Secunda de statu beatorum. Tertia de statu malorum.

Circa primum quaruntur quinque. Primo, utrum innovatio mundi sit futura. Secundo, utrum motus corporum cælestium cessabit.

Tertio, utrum corpora cælestia tunc magis fulgebunt.

Quarto, utrum elementa majorem claritatem recipient.

Quinto, utrum animalia, & plantæ remanebunt.

Præterea, habitatio debet habitatori congruere. Sed mundus factus est ut sit habitatio hominis. Ergo debet homini congruere. Sed homo innovatur. Ergo similiter & mundus.

Præterea. Omne animal diligere sibi finit; Eccli. xiiii. 19. ex quo patet quod similitudo est ratio amoris. Sed homo habet aliquam

ARTICULUS I.

Utrum mundus innovabitur.

S. Thom. IV. dist. XLVIII. quæst. II. art. I. & seq.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod mundus nunquam innovabitur. Nihil enim est futurum, nisi quod aliquando fuit secundum speciem: Eccli. 1. 9. Quod est quod fuit ipsum quod futurum est. Sed mundus nunquam aliam dispositionem habuit quam nunc habet quantum ad partes essentielles, & genera, & species. Ergo nunquam innovabitur.

2. Præterea. Innovatio alteratio quadam est. Sed impossibile est universum alterari: quia omne alteratum reducitur ad aliquod alterans non alteratum, quod tamen secundum locum movetur; quod non potest esse universum ponere. Ergo non potest esse quod mundus innovetur.

3. Præterea. Genes. 1. 2. dicitur; quod Deus die septimo requievit ab omni opere quod pararat: & exponunt Sancti, quod requievit à novis creaturis condendis. Sed in illa prima conditione non fuit alius modus rebus impositus quam iste quem nunc naturalis ordine tenent. Ergo nunquam aliam habebunt.

4. Præterea. Ista rerum dispositio quæ nunc inest rebus, naturalis est. Si ergo in aliam dispositionem transmutentur, illa dispositio erit eis innaturalis. Sed illud quod est innaturalis, & per accidens, non potest esse perpetuum, ut patet in I. de celo & mundo (text. 15.) Ergo etiam illa dispositio novitatis quandoque ab ipso removetur: & ita erit ponere circulationem quandam in mundo, sicut Empedocles, & Origenes (Lib. II. Periarch. cap. 3.) posuerunt; ut post hunc mundum sic alius mundus iterum; & post illum iterum alius.

5. Præterea. Novitas gloriæ ubi præmium rationali creaturæ datur. Sed ubi non est meritum, ibi non potest esse præmium. Cum ergo creaturæ insensibiles nihil mereantur, videtur quod non innovabuntur.

Sed contra est quod habetur Isa. lxxv. 17. Ecce ego creo novos calos & terram novam: & non erunt in memoria priora: & Apoc. xxi. 1. Vidi calum novum, & terram novam: & primum enim celum, & prima terra abierunt.

Præterea. Habitatio debet habitatori congruere. Sed mundus factus est ut sit habitatio hominis. Ergo debet homini congruere. Sed homo innovatur. Ergo similiter & mundus.

Præterea. Omne animal diligere sibi finit; Eccli. xiiii. 19. ex quo patet quod similitudo est ratio amoris. Sed homo habet aliquam

similitudinem cum universo, unde & minor mundus dicitur. Ergo homo universum mundum diligit naturaliter: ergo & ejus bonum concupiscit: & ita ut satisfacti hominis desiderio, debet etiam universum meliorari.

Respondens dicendum, quod omnia corporalia propter hominem facta esse creduntur, unde & omnia dicuntur ei subjecta. Serviant autem homini dupliciter: uno modo ad sustentationem corporalis vite; alio modo ad profectum cognitionis divinæ; in quantum homo per ea que sunt facta, invisibilia Dei conspiciet, ut dicitur Rom. 1. Primo ergo ministerio creaturarum homo glorificatus nullo modo indigebit; cum ejus corpus sic futurum omnino incorruptibile, divina virtute id faciente per animam, quam immediate glorificat. Secundum etiam ministerio non indigebit homo quantum ad cognitionem intellectivam: quia tali cognitione Deum sancti videbunt immediate per essentiam. Sed ad hanc visionem essentia oculis carnis attingere non poterit: & ideo ut ei etiam solatium sibi congruens de visione Divinitatis præbeat, inspicit Divinitatem in suis effectibus corporalibus, in quibus manifestata indicia divine majestatis apparent, & præcipue in carne Christi, & post hoc in corporibus beatorum, & deinceps in omnibus aliis corporibus. Et ideo oportebit ut etiam illa corpora majorem influentiam à divina bonitate suscipiant quam nunc; non tamen speciem variantem, sed addentem eujusdam gloriæ perfectionem: & hæc erit mundi innovatio. Unde simul mundus innovabitur, & homo glorificabitur.

Ad primum ergo dicendum, quod Salomon sibi loquitur de cursu naturali: quod patet ex hoc quod subditur: Nihil sub Sole novum. Cum enim Sol circulariter moveatur, oportet ea que Solis virtuti subsunt, circulationem aliquam habere; quæ consistit in hoc quod illa que priora fuerunt, iterum redeunt specie eadem, sed numero diversa, ut dicitur in fine Lib. I. de generatione. Ea vero que ad statum gloriæ pertinent, Soli non subsunt.

Ad secundum dicendum, quod illa ratio procedit de alteratione naturali, quæ habet agens naturale, quod ex necessitate nature agit. Non enim potest tale agens variam dispositionem inducere, nisi ipsum alio, & alio modo se habeat. Sed ea que divinitus sunt; procedunt ex libertate voluntatis: unde sine aliqua immutatione Dei volentis potest nunc hæc, nunc illa dispositio ab ipso in universo existere: & sic ista innovatio non reducitur in aliquod principium motum, sed in principium immobile, scilicet Deum.

Ad tertium dicendum, quod pro tanto dicitur Deus die septimo à novis creaturis condendis cessasse, quia nihil postea factum est quod prius non præcesserit in aliqua similitudine secundam genus, vel speciem; vel ad minus sicut in principio feminali; vel etiam sicut in potentia obedientiæ. De eo ergo, quod novitas mundi futura præcessit in operibus sex dierum, in quadam remota similitudine; scilicet in gloria; & in gratia Angelorum: præcessit etiam in potentia obedientiæ, quæ tunc creaturæ est indita ad talem novitatem suscipiendam à Deo agente.

Ad quartum dicendum, quod illa dispositio novitatis non erit naturalis, nec contra naturam; sed erit supra naturam; (sicut gratia; & gloria sunt supra animam naturam); & erit à perpetuo agente, quod tam perpetuo conservabitur.

Ad quintum dicendum, quod quamvis corpora insensibilia non mereantur illam gloriam, proprie loquendo; homo tamen merebitur ut illa gloria toti universo conferatur, in quantum hoc eedit in augmentum gloriæ hominis; sicut aliquis homo mereatur ut ornatiore vestibus induatur, quem tamen ornatum ipsa vestis nullo modo mereatur.

ARTICULUS II.

Utrum motus corporum cælestium cessabit.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod motus corporum cælestium in illa mundi innovatione non cessabit. Quia Genes. viii. 2. dicitur: Cælestia diebus stant fixa, & æstas, æstas, & hiems, & nix; & dies non requiescent. Sed nix, & dies, æstas, & hiems efficiuntur per motum Solis. Ergo nunquam motus Solis cessabit.

2. Præterea. Hierem. xxxi. 35. dicitur: Hæc dicit Dominus, qui dat Solem in lumine diei, ordinem Lunæ, & stellarum in lumine noctis, qui turbat mare, & sonant fluctus ejus: & defecerunt leges ipsæ coram me, hæc & semina facta deficiet; ut non sit gens servans me, & cantio dicitur. Sed semen Israel nunquam deficiet, sed in perpetuum permanebit. Ergo leges diei, & noctis, & fluctuum maris, que ex motu cæli causantur, in perpetuum erunt. Ergo motus cæli nunquam cessabit.

3. Præterea. Substantia corporum cælestium semper erit. Sed frustra est ponere aliquid, nisi ponatur illud propter quod est factum: corpora autem cælestia ad hoc sunt facta ut dividant diem, & noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos: Genes. i. 14. quod non possunt facere nisi per motum. Ergo motus eorum semper manebit; alias frustra illa corpora remanerent.

4. Præterea. In illa mundi innovatione to-